

3. Ukazatele plodnosti

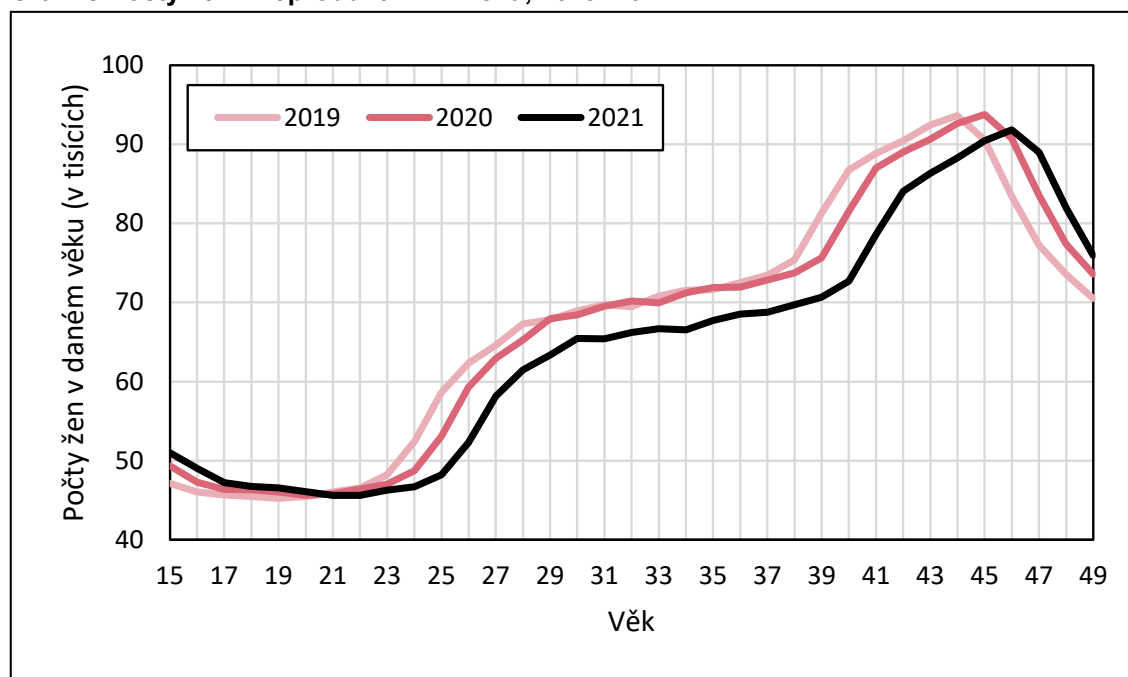
3.1 Úhrnná plodnost a plodnost podle věku žen

Hodnota ukazatele úhrnné plodnosti neboli průměrného počtu dětí připadajících na jednu ženu měla v letech 2011 až 2021 rostoucí charakter (viz. graf 19). Průměrný počet dětí na jednu ženu činil na začátku sledovaného období 1,43 a v dalších letech postupně rostl, v letech 2018–2020 stagnoval na hodnotě 1,71 a v roce 2021 dosáhl 1,83, což byla nejvyšší hodnota od roku 1992.

Jedná se o nejvyšší meziroční nárůst úhrnné plodnosti od poloviny 70. let (mezi lety 1972 a 1973 došlo k nárůstu z 2,07 dětí na jednu ženu na 2,29, tedy o 0,21 a následně do roku 1974 na 2,43, tj. o 0,14). Tento nárůst je výsledkem nejen zvýšeného počtu živě narozených dětí, ale do značné míry je ovlivněn také údaji o obyvatelstvu a jeho složení zjištěných v rámci sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021¹. Ve SLDB 2021 byl zjištěný stav obyvatelstva nižší než podle demografické bilance, která se do 31. 12. 2020 odvíjela od sčítání 2011. Hlavní příčinou je neúplná evidence emigrace do zahraničí, která způsobovala nadhodnocení stavu obyvatelstva v intercenzálním období. U žen v reprodukčním věku (15–49 let) došlo oproti roku 2020 meziročně k poklesu o 83 tisíc žen (pokles počtu žen ve věku 21 až 45 let činil dokonce více než 102 tisíce žen).

Pokud bychom výpočet provedli na datech z demografické evidence, která by nezohlednila zjištění SLDB 2021², úhrnná plodnost by byla na úrovni 1,75, což je stále nejvyšší hodnota úhrnné plodnosti od roku 1992, nicméně nárůst by byl jen 0,05 dítěte na jednu ženu.

Graf 18 Počty žen v reprodukčním věku, 2019–2021

Rostoucí trend zaznamenala i čistá míra reprodukce³, jejíž úroveň se v letech 2011–2021 zvýšila z 0,69 na 0,89, přičemž v letech 2018 až 2020 stagnovala na hodnotě 0,83 dívek narozených jedné ženě (viz. graf 19). Čistá míra reprodukce, která by nevzala v potaz stav obyvatelstva ze SLDB 2021, by činila 0,85. Teprve

¹ https://www.czso.cz/documents/10180/165603907/13007222_vysvetleni_k_poctu_obyvatel_v_obcich_po_scitani_2021.pdf/2c4195c9-f948-4a51-8370-4fbaf8e139a9?version=1.1

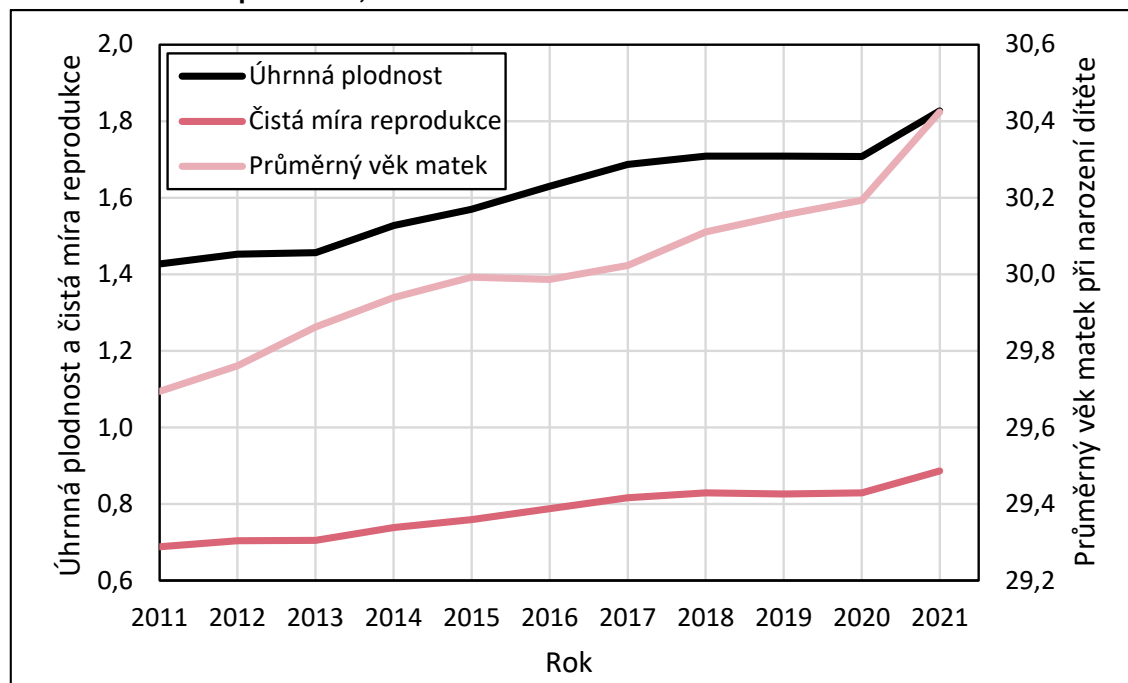
² Ke známému stavu počtu obyvatelstva k 31. 12. 2020 bychom přičetli, resp. odečetli demografické události (narození, zemřelé, přistěhované a vystěhované), získané jako rozdíl středního stavu (1. 7. 2021) a stavu k 1. 1. 2021 (po nasazení nového stavu obyvatel) podle věku.

³ Čistá míra reprodukce vyjadřuje počet živě narozených dívek na jednu ženu, které by se při úrovni plodnosti a úmrtnosti daného roku dožily věku svých matek při porodu.

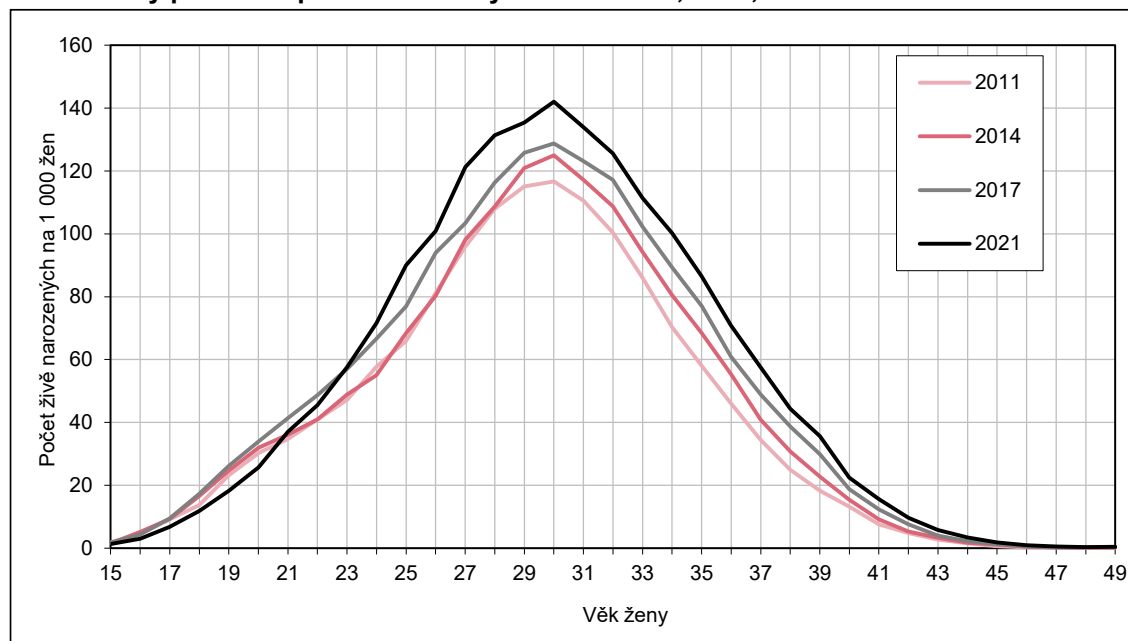
úroveň 1,0 přitom znamená, že se ženě narodí v průměru jedna dcera, jež se zároveň dožije věku své matky při porodu, a je tak zajištěna alespoň prostá reprodukce populace. Hodnoty 1,0 nebo vyšší bylo naposledy dosaženo v roce 1979 (1,08).

Průměrný věk matek při narození dítěte se v posledních 11 letech mírně zvýšil, a to z 29,7 let v roce 2011 na 30,4 let v roce 2021, tj. o 0,7 roku.

Graf 19 Ukazatele plodnosti, 2011–2021

Graf 20 Míry plodnosti podle věku ženy v letech 2011, 2014, 2017 a 2021

Srovnání hodnot specifických měř plodnosti v roce 2011 a 2021 ukazuje, že k jejich snížení došlo pouze u žen ve věku 15–20 let. Ve všech ostatních věcích byla plodnost žen v roce 2021 vyšší než v roce 2011, nejvýrazněji (více než dvojnásobně) u žen ve věku 41 let a více. Více než poloviční vzrůst intenzity plodnosti byl zaznamenán od věku 36 let. Vliv sčítání 2021 se projevil i na meziroční změně věkově-specifických měř plodnosti, které se snížily až do věku 24 let, ve zbytku věkové struktury byly vyšší, a to relativně výrazně.

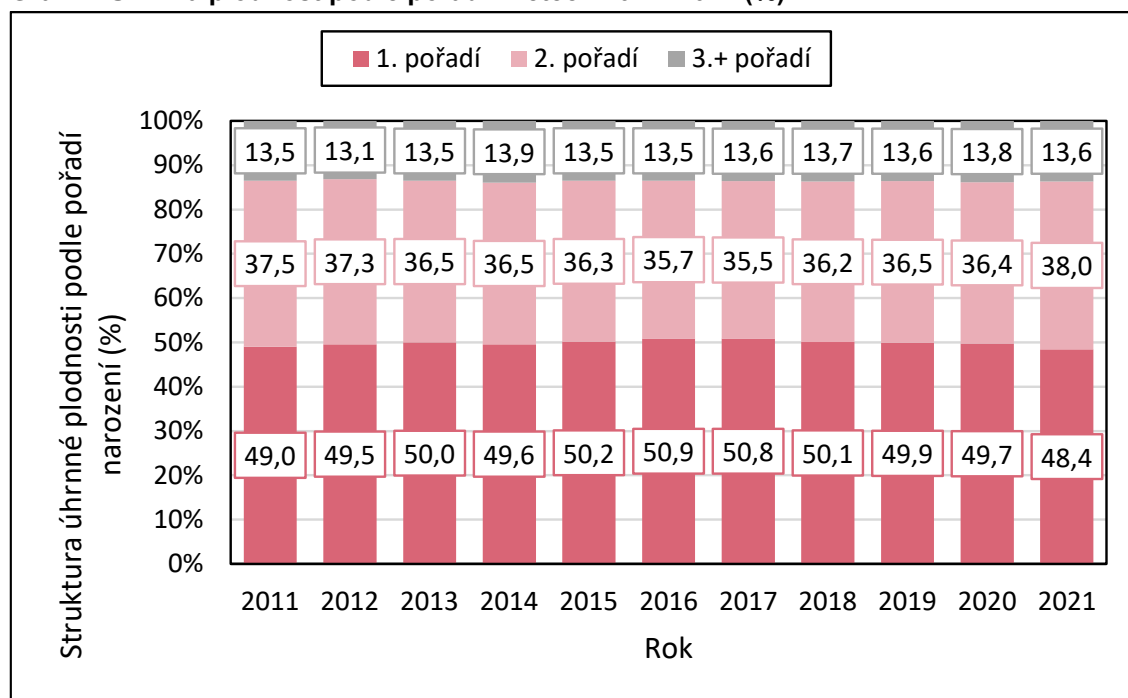

Ve všech letech sledovaného období byla maximální úroveň plodnosti zaznamenána ve věku 30 let, s výjimkou roku 2020, kdy plodnost vyvrcholila u žen 29letých. Její hodnota se se v letech 2011 až 2021 pohybovala mezi 117 narozeními dětmi na 1 000 žen v daném věku (v letech 2011 a 2013) a 142 dětmi na 1 000 žen (v roce 2021).

3.2 Plodnost podle pořadí a věku žen

Ve srovnání s rokem 2011 se zvýšily úhrnné plodnosti všech pořadí, relativně nejvíce (shodně o 29,6 % druhého (z 0,54 na 0,69 dítěte v roce 2021) a třetího a vyššího pořadí (z 0,19 na 0,25 dítěte v roce 2021; viz. tab. 23). Úhrnná plodnost prvního pořadí se zvýšila z 0,70 v roce 2011 na 0,88 v roce 2021, tedy o 26,4 %. Nicméně struktura úhrnné plodnosti podle pořadí narozeného dítěte se dlouhodobě výrazně nemění (viz. graf 21). V roce 2021 tvořila úhrnná plodnost prvního pořadí 48,4 %, druhého 38,0 % a třetího a vyššího 13,6 % z celkové úhrnné plodnosti (v roce 2011 to bylo 49,0 %, 37,5 % a 13,5 %). Výraznější meziroční změna byla zaznamenána mezi lety 2020 a 2021 – podíl úhrnné plodnosti prvního pořadí se snížil z 49,7 % na 48,4 % (tj. o 1,3 p. b.), zatímco úhrnná plodnost druhého pořadí vzrostla z 36,4 % na 38,0 % (o 1,6 p. b.) z celkové úhrnné plodnosti, a to v důsledku vysokého počtu živě narozených dětí druhého pořadí.

Graf 21 Úhrnná plodnost podle pořadí v letech 2011–2021 (%)

Ve srovnání s rokem 2011 vzrostl absolutně i relativně nejvíce průměrný věk prvorodiček, a to o 1,0 roku na 28,8 let v roce 2021, věk druhorodiček se ve stejném období zvýšil o 0,5 roku na 31,4 let, zatímco průměrný věk matek při narození dítěte třetího a vyššího pořadí kolísal na úrovni 33,2–33,4 let (tab. 23).

Úroveň plodnosti prvního pořadí vzrostla za posledních jedenáct let v téměř celém reprodukčním věku žen s výjimkou žen ve věku 15 až 20 let. Z relativního pohledu se nejvíce zvýšila intenzita plodnosti u žen ve věku 36 let a více (na 2násobek či více). U ostatních žen intenzita plodnosti vzrostla, relativně nejvíce opět u nejstarších věkových kategorií, počínaje věkem 37 let (růst hodnot o více než polovinu). Míry plodnosti podle věku u dětí třetího a vyššího pořadí byly v roce 2021 ve srovnání s rokem 2011 vyšší v celém věkovém spektru.

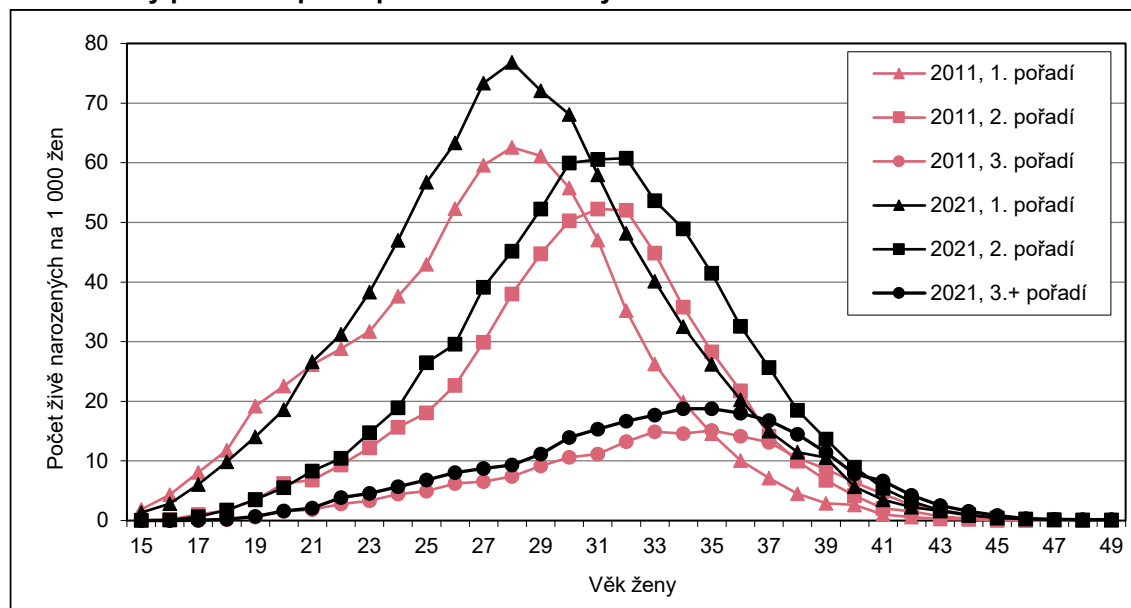
Věk s maximální mírou plodnosti byl ve sledovaných letech 2011 až 2021 pro první pořadí vždy věk 28 nebo 29 let, jedinou výjimkou byl rok 2020, kdy bylo nejvyšší intenzity plodnosti dosaženo již ve věku 27 let. Nejvyšší úroveň plodnosti druhého pořadí byla ve všech letech zaznamenána ve věku 31 nebo 32 let, u třetího pořadí pak ve věku 34 nebo 35 let, s výjimkou roku 2013, v němž to bylo již ve věku 33 let.

Tab. 23 Ukazatele plodnosti podle pořadí v letech 2011–2021

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Úhrnná plodnost	1,43	1,45	1,46	1,53	1,57	1,63	1,69	1,71	1,71	1,71	1,83
1. pořadí	0,70	0,72	0,73	0,76	0,79	0,83	0,86	0,86	0,85	0,85	0,88
2. pořadí	0,54	0,54	0,53	0,56	0,57	0,58	0,60	0,62	0,62	0,62	0,69
3.+ pořadí	0,19	0,19	0,20	0,21	0,21	0,22	0,23	0,23	0,23	0,24	0,25
Průměrný věk matek při narození dítěte	29,7	29,8	29,9	29,9	30,0	30,0	30,0	30,1	30,2	30,2	30,4
1. pořadí	27,8	27,9	28,1	28,1	28,2	28,2	28,2	28,4	28,5	28,5	28,8
2. pořadí	30,9	31,0	31,0	31,1	31,2	31,2	31,3	31,3	31,3	31,3	31,4
3.+ pořadí	33,3	33,3	33,2	33,3	33,4	33,3	33,4	33,4	33,4	33,3	33,4

Pozn. Pokud bychom nevzali v potaz stav obyvatelstva zjištěný v rámci SLDB 2021, hodnoty úhrnné plodnosti by byly následující: celková: 1,75, 1. pořadí: 0,85, druhého pořadí: 0,66, třetího a vyššího pořadí: 0,24.

Graf 22 Míry plodnosti podle pořadí a věku ženy v letech 2011 a 2021

Průměrná doba mezi prvním a druhým porodem se v průběhu posledních jedenácti let snížila ze 4,6 let v roce 2011 na 4,1 let v roce 2021. Nejčastější byl mezi 1. a 2. porodem dvouletý interval, jehož podíl vzrostl z 28,2 % v roce 2011 na 32,5 % v roce 2021 (viz. tab. 24). Maxima bylo nicméně dosaženo v roce 2018 (33,2 %). I podíl jednoletého intervalu byl nejvyšší v roce 2018 (15,1 %), následoval pokles až na současnou úroveň (14,0 % v roce 2021), která je o 0,8 p. b. vyšší než v roce 2011. Podíl 3letého intervalu nejprve klesal, a to až do roku 2015, kdy dosáhl 17,3 %, od té doby se zvyšoval. V roce 2021 činil 21,1 % a poprvé přesáhl úroveň z roku 2011 (20,1 %). Zastoupení delších meziporodních intervalů v průběhu sledovaného desetiletí pokleslo – zatímco v roce 2011 se mezi 5 až 9 lety od prvního porodu narodilo 20,2 % druhorozených dětí, v roce 2021 to bylo 17,2 % dětí druhého pořadí; ještě větší pokles (absolutní i relativní) byl zaznamenán u desetiletých a delších meziporodních intervalů, jejichž podíl se snížil z 8,2 % na 5,1 %. Vliv na meziroční nárůst podílu dvouletého a tříletého meziporodního intervalu v roce 2021 mohla mít již zmíněná novela zákona o státní sociální podpoře platná od 1. 7. 2021, která umožnila jednorázové vyplacení zbytku rodičovského příspěvku v případě, že se rodičům narodilo další dítě před vyčerpání celé jeho částky.

Průměrný počet let mezi 2. a 3. porodem se snížil z 6,3 let v roce 2011 na 5,3 let v roce 2021. Obdobně jako v případě meziporodních intervalů mezi prvním a druhým porodem, tak i mezi druhým a třetím uplynuly nejčastěji dva roky (viz. tab. 24). Zastoupení tohoto intervalu vzrostlo z 16,4 % v roce 2011 na 20,5 % v roce 2021. I v případě tříletých a jednoletých intervalů došlo k růstu podílů, a to z 13,6 % na 15,9 % mezi roky 2011 a 2021, respektive z 11,2 % na 12,2 %. Ve sledovaném období došlo k významnému snížení zastoupení delších (10 let a více) rozestupů mezi narozením druhého a třetího dítěte – z 20,0 % na 11,5 %.

Tab. 24 Meziporodní intervaly, 2011–2021

Meziporodní interval (roky)	Interval mezi 1. a 2. porodem (%)								Interval mezi 2. a 3. porodem (%)							
	2011	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2011	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,7	0,6	0,8	0,7	0,5	0,5	0,7	0,5
1	13,2	14,5	14,5	14,5	15,1	15,0	14,5	14,0	11,2	12,4	12,8	12,7	12,7	12,6	12,9	12,2
2	28,2	29,5	30,3	31,5	33,2	32,9	32,3	32,5	16,4	18,2	17,8	18,8	19,8	19,9	19,9	20,5
3	20,1	17,3	17,7	17,8	17,8	18,7	19,9	21,1	13,6	13,1	12,6	13,5	13,5	14,6	15,5	15,9
4	9,7	9,6	9,3	9,0	8,5	9,0	9,4	9,8	8,8	9,3	8,5	8,9	9,4	9,6	10,1	10,6
5	6,9	7,5	6,9	6,6	6,2	6,2	6,4	6,3	8,1	8,6	8,5	7,9	8,3	7,8	7,8	8,3
6	5,1	5,8	5,7	5,1	4,6	4,6	4,5	4,3	6,5	7,8	8,3	7,3	7,1	7,0	6,9	7,0
7	3,5	4,1	4,1	3,9	3,5	3,3	3,3	3,0	5,8	6,1	6,7	6,2	5,9	6,1	5,6	5,6
8	2,7	2,8	2,9	3,1	2,8	2,4	2,2	2,1	4,6	5,0	5,4	5,3	5,4	5,1	4,5	4,6
9	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	1,7	1,6	4,3	3,9	4,1	4,6	4,0	4,3	3,5	3,4
0–4	71,6	71,3	72,2	73,1	74,9	76,0	76,4	77,6	50,7	53,5	52,6	54,5	55,9	57,3	59,1	59,8
5–9	20,2	22,3	21,7	20,8	19,2	18,4	18,1	17,2	29,3	31,5	33,0	31,3	30,7	30,3	28,3	28,8
10–14	5,8	4,6	4,5	4,6	4,5	4,4	4,2	4,0	13,8	10,8	10,8	10,7	10,3	9,8	10,1	8,9
15–19	2,1	1,4	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	5,5	3,7	3,0	2,8	2,6	2,1	2,1	2,2
20+	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,7	0,6	0,6	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4
Průměrná délka (roky)	4,6	4,4	4,3	4,3	4,2	4,1	4,1	4,1	6,3	5,8	5,8	5,7	5,6	5,5	5,4	5,3

Pozn.: Výpočet z absolutních počtů živě narozených z jednočetných porodů.

3.3 Plodnost podle rodinného stavu a věku žen

Míry plodnosti podle rodinného stavu ženy se vypočítávají jako podíl počtu živě narozených podle rodinného stavu matky a středního stavu žen podle rodinného stavu (vzniká jako průměr koncového stavu k 31. 12. dvou sousedních let).

Specifické míry plodnosti svobodných žen se zvyšují od nejmladších věků až po maximální hodnoty ve věcích 30–32 let, po kterých následuje opětovný pokles (viz. graf 23). K nárůstu intenzity plodnosti došlo mezi roky 2011 a 2021 u svobodných žen ve všech věcích s výjimkou žen do 20 let. Absolutně největší nárůst byl u 25–30letých svobodných žen (v každém věku o více než 20 živě narozených na 1 000 žen). K nejvyššímu relativnímu nárůstu došlo u 39letých svobodných žen, a to o 67 %. O více než 45 % pak vzrostly míry plodnosti svobodných žen ve věku 25 až 28 let.

Nejvyšší intenzity plodnosti v případě vdaných byly evidovány na začátku reprodukčního období, protože uzavření sňatku zde bývá častěji motivováno těhotenstvím. Od 28 let věku míry plodnosti vdaných žen s věkem postupně klesají. Při srovnání měř plodnosti vdaných žen podle věku v letech 2011 a 2021 byl zaznamenán růst v celém věkovém spektru (s výjimkou 19letých žen). Relativně nejintenzivněji rostly míry plodnosti vdaných u 34letých a starších (v každém věku více než 1,5násobně).

Do věku okolo 35–36 let je intenzita plodnosti vdaných žen výrazně vyšší než žen svobodných, u starších žen je plodnost vdaných a svobodných žen obdobná. U obou skupin žen úroveň plodnosti mezi roky 2011 a 2021 rostla, u vdaných žen výrazněji, v důsledku čehož se rozdíl v intenzitě plodnosti mezi svobodnými a vdanými ženami postupně zvyšovaly. Zatímco v roce 2011 byla intenzita plodnosti svobodných žen vyšší než u vdaných žen od 35 let věku, v roce 2021 to platilo až od 38 let.

Graf 23 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy v letech 2011, 2016 a 2021

